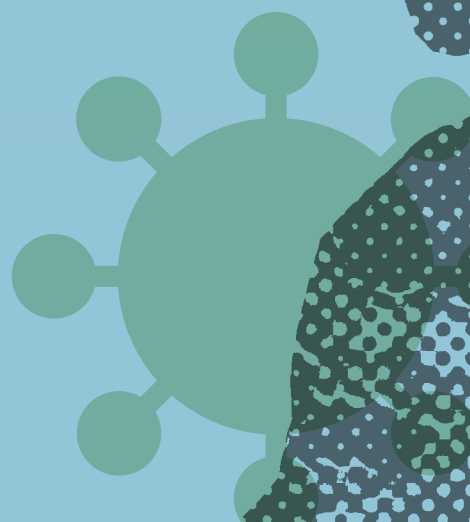

АНАЛИЗА

НА СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА
И СОСТОЈБАТА ПОВРЗАНА
СО РЕПРОДУКТИВНОТО
ЗДРАВЈЕ КАЈ РОМКИТЕ
ЗА ВРЕМЕ НА КОВИД-19

Мај, 2020 година

Издавач:

ХЕРА – Асоцијација за здравствена едукација и истражување, Скопје 2020

Авторки:

Драгана Каровска Чемерска, Оливера Стојковска, Тона Карева

Лектура:

Виолета Танчева-Златева

Дизајн и графичко уредување:

Марија Смилевска

БЛАГОДАРНОСТ

ХЕРА – Асоцијација за здравствена едукација и истражување сака да им се заблагодари на лицата што издвоија време и учествуваа во ова истражување. Исто така, сакаме да им се благодариме на донаторите – шведската фондација „Квина тил Квина“, за поддршката на проектот „Ромките застапуваат за еднакви можности при вработување“, во чишто рамки се спроведе анализата.

Овој материјал е финансиран од шведската фондација „Квина тил Квина“. „Квина тил Квина“ не мора да се согласува со ставовите искажани во него. Содржината на материјалот е единствена одговорност на авторите.

СОДРЖИНА

1. ПОЗАДИНА	4
2. ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛНИ МЕРКИ ВОВЕДЕНИ ЗА ВРЕМЕ НА ВОНРЕДНАТА СОСТОЈБА ВО ДРЖАВАТА	8
3. ПРЕПОРАКИ И СОВЕТИ ЗА ЖЕНИТЕ ВО РЕПРОДУКТИВЕН ПЕРИОД ВО ВРЕМЕ НА КОВИД-19	12
4. ПРЕПОРАКИ И СОВЕТИ ЗА БРЕМЕНИТЕ ЖЕНИ ВО ВРЕМЕ НА КОВИД-19	14
5. МЕТОДОЛОГИЈА	16
6. АНКЕТЕН ПРАШАЛНИК	18
7. НАОДИ И АНАЛИЗА	20
7.1. Економско-социјалната состојба на Ромките.....	21
7.2. Репродуктивното здравје кај Ромките.....	23
8. ПРЕПОРАКИ	26
8.1. Унапредување на социо-економската состојба	27
8.2. Унапредување на репродуктивното здравје и права	28

1.

ПОЗАДИНА

Ромската популација во Република Северна Македонија сè уште е најранливото малцинство во земјата, заедница што се соочува со институционална дискриминација, социјални предрасуди и нееднаков пристап до услуги. Ромите остануваат исклучени од општеството и се соочуваат со тешкотии во скоро секој аспект од својот живот.

Повеќето Роми живеат во несоодветни услови, во гетоизирани населби без соодветно домување и инфраструктура, немаат пристап до вода за пиење, немаат соодветен пристап до здравствени и социјални услуги и живеат без доволно финансиски средства, под прагот на сиромаштијата. Сето ова доведува до тоа Ромите да бидат поизложени на сериозни ризици од зараза со ковид-19, но и уште повеќе сериозно да се влоши нивната социо-економска состојба како резултат на пандемијата со која се соочуваме на глобално ниво.

Социјалната инклузија и вработувањето претставуваат сериозен предизвик со кои во континуитет се соочува Република Северна Македонија. Невработеноста на Ромите останува комплексен проблем и еден од најзагрижувачките фактори што го попречуваат нивното целосно вклучување во општеството. Состојбата на ромската заедница на пазарот на труд

укажува на низок степен на образование и немање работни квалификации, кои во комбинација со дискриминацијата врз Ромите, придонесува кон неможност за нивно вработување. Поради неинформираност, голем дел од невработените Роми не се регистрирани како лица кои бараат работа, а со тоа не ги исполнуваат и условите за користење на активните мерки за вработување. Вработените Роми најчесто работат професии за кои не е неопходна посебна квалификација, што ги прави најниско платените граѓани во државата. Ситуацијата на Ромките, пак, е уште понеповолна имајќи предвид дека тие се повеќе изложени на дискриминација, голем дел од нив се нерегистрирани во Агенцијата за вработување и се двапати помалку платени од мажите дури и кога успеваат да најдат работен ангажман.

Социјалните норми, традиционалниот став во заедницата и немањето квалитетно образование се клучните фактори кои влијаат врз високата стапка на невработеност кај Ромките. Во периодот март – август 2019 година, ХЕРА – Асоцијација за здравствена едукација и истражување спроведе ситуациска анализа за состојбата на Ромките на пазарот на трудот, во рамки на проектот „Ромките застапуваат за еднакви можности при вработување“,

АНАЛИЗА

НА СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА
И СОСТОЈБАТА ПОВРЗАНА
СО РЕПРОДУКТИВНОТО
ЗДРАВЈЕ КАЈ РОМКИТЕ
ЗА ВРЕМЕ НА КОВИД-19

која имаше за цел подобрување и приоритизирање на прашањето за вработување на Ромките во националните политики и креирање ефективни мерки, како и подобрување на локалните политики за нивно вработување. За потребите на оваа анализа, клучни наоди од тоа истражување се високиот степен на неинформираност и непријавување на статусот на невработеност, големиот број Ромки кои имаат забрана за регистрација во АВРСМ или се избришани од евиденцијата, најголем дел од регистрираните се без или со основно образование и невработените во најголема мера се дел од неформалната економија. Традиционалната улога на Ромките во заедницата ги прави, исто така, поранливи во вакви кризни состојби поради уште поголемо зголемување на нивниот неплатен труд во домот, кој ги доведува до физичка и психолошка исцрпеност. Непостоењето на мобилни тимови, ниту, пак, канцеларии на АВРСМ во населбите со ромско население, од една страна, и недоволниот број активности на општините за информирање и помош при регистрација и/или користење на мерките за вработување, од друга страна, ги остава овие граѓани и понатаму на маргините и без соодветна поддршка.

Во однос на пристапот до услуги за репродуктивно здравје кај ромското население, и понатаму остануваат повеќе бариери и нееднаквости: нерамномерна географска дистрибуција на услуги, транспортни трошоци до најблискиот гинеколог, недостиг

на мотивација кај гинеколозите за давање информации за услуги за планирање на семејството, незаконска наплата кај матичните гинеколози, како и дискриминација. Пандемијата од ковид-19 и воведената вонредна состојба може да има значително влијание врз достапноста на услуги од репродуктивно здравје и нејзино вложување, особено кај ромското население, поради предизвиците со кои и досега се соочуваше.

Истражувањето, односно [Картата со оценка од заедницата за состојбите на здравствената заштита и правата на Ромките од Шуто Оризари](#) поврзани со услугите во текот на бременоста, за време на и по породувањето, спроведено во 2019 година, укажа на низа недоследности во добивање на услугите за репродуктивно здравје. Освен тоа, проблемот со достапноста на услуги за репродуктивно здравје е значително зголемен со оглед на тоа што единствената гинеколошка ординација во Шуто Оризари се затвори и жените од оваа најголема ромска општина повторно останаа без матичен гинеколог. Ординацијата е преселена во друга населба, што претставува проблем за жените на кои таа им е матичен гинеколог да продолжат да одат кај неа, зашто треба да сменат два градски автобуса во еден правец, што е невозможно поради нивната материјална состојба. Поради тоа, тие се принудени да посетуваат гинеколог во соседните општини, што е загрижувачки во сегашната вонредна состојба и ги изложува на до-

полнителен ризик од инфицирање поради користењето на јавен превоз. Повеќе од 50 % од испитаничките опфатени со Картата со оценка од заедницата, кои имаат матичен гинеколог, одговориле дека тој е во општината Шуто Оризари, што го нагласува фактот за значењето на затворањето на ординацијата на д-р Вјолце Мбјара. Високиот процент (47 %) меѓу анкетираниите за незаконска наплата за услуги кај матичниот гинеколог е исто така загрижувачки, имајќи предвид дека сите прегледи кои жените ги вршат и терапијата што ја примаат во текот на бременоста треба да бидат бесплатни. Исто така, истражувањето покажа голема потреба од помош во опрема (пелени и хигиенски производи) за новороденчиња, што во вонредна состојба може уште повеќе да се нагласи.

Препорака беше дадена и за тоа дека Министерството за здравство треба да изнајде механизам за успешно спроведување на Програмата за активна здравствена заштита на мајки и деца, особено во делот на дистрибуција на контрацептивни средства и користење на бесплатна фолна киселина за бремените жени. Од Картата произлезе дека само 3 % од жените добиле бесплатна фолна киселина, а ниту една жена не добила бесплатни контрацептивни средства. Исто така, во врска со посетите на патронажните сестри особено загрижува податокот дека само 4 % од жените биле посетени во текот на бременоста. По породувањето биле посетени 72,6 % од жените, што е значително подобар податок.

2.

ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛНИ МЕРКИ ВОВЕДЕНИ ЗА ВРЕМЕ НА ВОНРЕДНАТА СОСТОЈБА ВО ДРЖАВАТА

Со цел справување со кризата од ковид-19 и зачувување на повеќе работни места на граѓаните и помош на стопанството, Владата на РСМ донесе два пакета на економски мерки за месеците април и мај. Мерките што се однесуваат конкретно на граѓаните и кои се особено значајни за Ромките, а се во можност да ги искористат, се следниве:

→ **ПАРИЧЕН НАДОМЕСТОК ЗА ГРАЃАНИТЕ КОИ ОСТАНАЛЕ БЕЗ РАБОТА ПОРАДИ КРИЗАТА**, согласно работниот стаж преку Агенцијата за вработување. Право на паричен надоместок во висина од 50 % од просечната месечна нето-плата на работникот има невработено лице што било во работен однос најмалку 9 месеци непрекинато, или 12 месеци со прекин во последните 18 месеци, пред престанокот на работниот однос. Надоместокот се исплатува согласно годините работен стаж. Граѓаните што останале без работа поднесуваат барање во Центарот за вработување во местото на живеење, во рок од 30 дена од денот на престанокот на работниот однос.

→ **ОВОЗМОЖЕН Е БРЗ ПРИСТАП ВО СИСТЕМОТ НА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ЛИЦАТА КОИ ОСТАНАЛЕ БЕЗ ПРИХОДИ ИЛИ БИЛЕ ДЕЛ ОД НЕФОРМАЛНАТА ЕКОНОМИЈА**, односно се обезбедува парична помош за домаќинства и енергетски додаток за корисниците на социјална заштита.

Минималната гарантирана помош за април и мај ќе се утврдува врз основа на вкупната просечна висина на сите приходи од сите членови на домаќинството по сите основи, сметано само од последниот месец, наместо досегашните три месеци. Износот на правото зависи од бројноста и структурата на домаќинството и се движи од 4.000 денари за едночлено домаќинство до 10.000 денари за домаќинство со чинето од 5 возрасни членови.

Домаќинствата кои користат гарантирана минимална помош ќе остварат и паричен додаток од 1.000 денари заради покривање на дел од трошоците за потрошувачка на енергенси во домаќинството и за месеците април и мај 2020 година.

Барањето за добивање гарантирана минимална помош се поднесува до надлежниот центар за социјална работа.

АНАЛИЗА

НА СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА
И СОСТОЈБАТА ПОВРЗАНА
СО РЕПРОДУКТИВНОТО
ЗДРАВЈЕ КАЈ РОМКИТЕ
ЗА ВРЕМЕ НА КОВИД-19

- **СЕ ЗАПИРА ЗАКОНОТ ЗА ИЗВРШУВАЊЕ ДО КРАЈОТ НА ЈУНИ.** Извршителите ќе бидат должни да запрат со преземање на какви било извршни дејства. Работодавците на должниците и носителите на платен промет се должни да запрат со постапување по издадени налози од страна на извршителите до крајот на јуни.
- **ФИНАНСИСКА ПОДДРШКА ЗА МЕСЕЦИТЕ АПРИЛ И МАЈ 2020 ГОДИНА ВО ИЗНОС ОД 14.500 ДЕНАРИ МЕСЕЧНО ЗА ФИЗИЧКИТЕ ЛИЦА КОИ ВРШАТ САМОСТОЈНА ДЕЈНОСТ.** Физичкото лице кое врши земјоделска дејност, занаетчиска дејност и лице кое врши услуги ќе може да поднесе барање до Управата за јавни приходи за остварувањена правото за финансиски средства од 14.500 денари месечно за месеците април и мај.
- **ДИРЕКТНА ПОМОШ ОД 14.500 ДЕНАРИ ЗА МЕСЕЦИТЕ АПРИЛ И МАЈ ЗА ИСПЛАТА НА ВРАБОТЕНИТЕ ВО ФИРМИТЕ ПОГОДЕНИ ОД КРИЗАТА.** Како алтернатива на оваа мерка, фирмите можат да ја користат мерката за покривање на 50 насто од придонесите на платите на своите вработени.
- **ПЛАТЕНО ОТСУСТВО ОД РАБОТА НА ЕДЕН РОДИТЕЛ НА ДЕТЕ ДО 10 ГОДИНИ** или активно 4-то одделение, со потврда дека детето редовно посетува градинка или училиште и лична писмена изјава на родителот дека тој ќе се грижи за детето. Родителите можат и наизменично да ја користат мерката за ослободување од работа на еден родител на дете до 10-годишна возраст. Освен личната писмена изјава која родителите треба да ја достават до секторите за човечки ресурси во компаниите каде што работат, по завршувањето на привремените мерки треба да достават и потврда издадена од градинките/училиштата соодветно за периодите кој родител кога ја користи мерката.
- **ПРОЛОНГИРАЊЕ НА ПЛАТЕНОТО ОТСУСТВО ОД РАБОТА ЗА МАЈКИТЕ ЧИЕ ПОРОДИЛНО ОТСУСТВО ИСТЕКУВА ОД 18-ТИ МАРТ,** сè до истекот на траење на привремените мерки. Продолжувањето на породилното отсуство се регулира преку Фондот за здравствено осигурување на Република Северна Македонија.

АНАЛИЗА

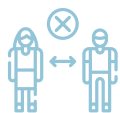
НА СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА
И СОСТОЈБАТА ПОВРЗАНА
СО РЕПРОДУКТИВНОТО
ЗДРАВЈЕ КАЈ РОМКИТЕ
ЗА ВРЕМЕ НА КОВИД-19

3.

ПРЕПОРАКИ И СОВЕТИ ЗА ЖЕНИТЕ ВО РЕПРОДУКТИВЕН ПЕРИОД ВО ВРЕМЕ НА КОВИД-19

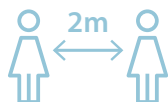

Се препорачува социјално дистанцирање, излегување само за набавка на храна, поради здравствени причини, за кратка прошетка или работа (но само доколку не можете да работите од дома).

Доколку треба да излезете надвор (прошетка, здравствен преглед, работа), носете маска и ракавици.

Доколку сте надвор од вашиот дом, постојано одржувајте растојание од 2 метри со други лица.

Избегнувајте да ги допирате очите, носот, устата и обрнете особено внимание на личната хигиена.

Мијте ги рацете веднаш штом ќе дојдете дома.

Одржувајте редовна хигиена во домот.

Ако имате потреба од редовен преглед или имате прашања во врска со вашето репродуктивно здравје, јавете се кај вашиот матичен гинеколог и договорете термин.

Доколку ви се појават симптоми што се поврзани со корона-вирусот (висока температура, сува кашлица, отежнато дишење, омалаксаност), веднаш јавете се на вашиот матичен лекар. Тој ќе направи процена за потребата за тестирање и како понатаму ќе биде преземена лекарската грижа.

4.

ПРЕПОРАКИ И СОВЕТИ ЗА БРЕМЕНИТЕ ЖЕНИ ВО ВРЕМЕ НА КОВИД-19

Бремените жени се сметаат за поранлива категорија поради нивната општа состојба и зголемениот ризик од компликации во текот на бременоста, па поради тоа важно е тие да преземаат мерки на претпазливост. Сите бремени жени, вклучително и оние со потврдена и сомнителна инфекција со ковид-19, имаат право на висококвалитетна нега пред, за време на и по породувањето.

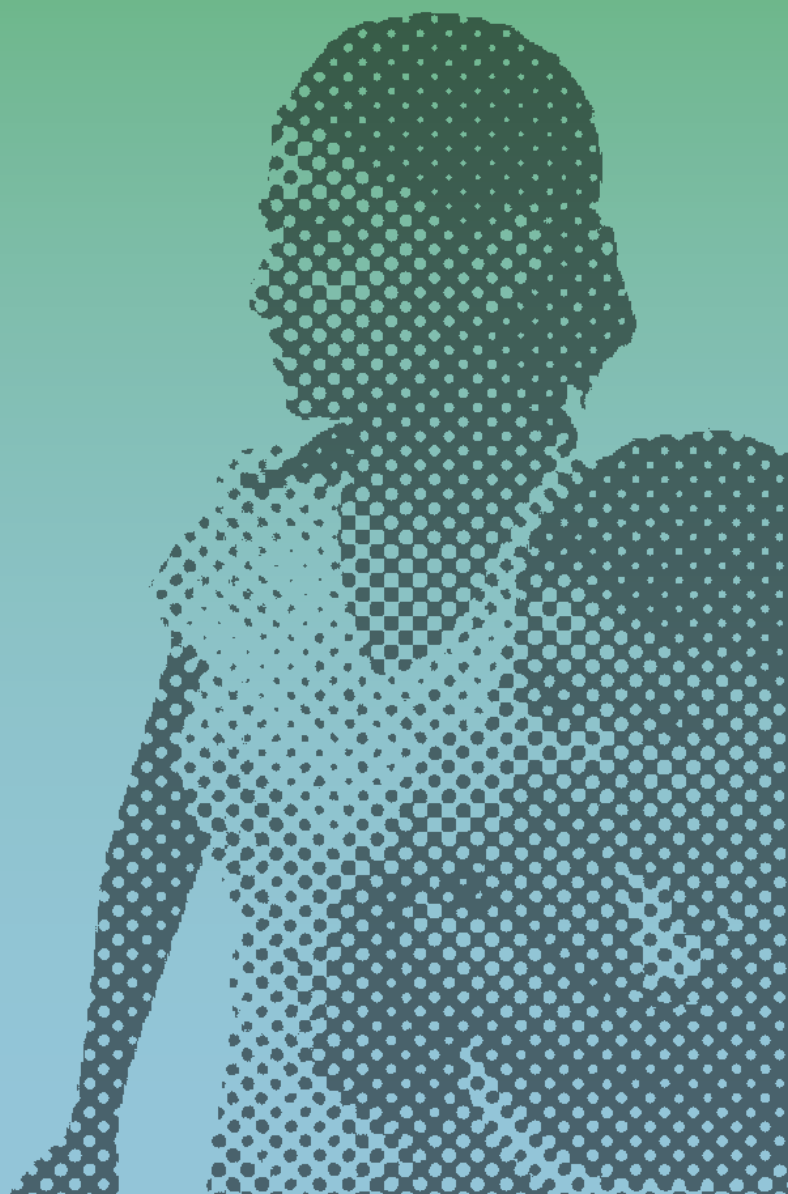
- **СОЦИЈАЛНО
ДИСТАНЦИРАЊЕ**
- **ХИГИЕНА**
- **ЗДРАВИ НАВИКИ
ЗА ЖИВОТ**
- **ЛЕКАРСКИ
ПРЕГЛЕДИ**

- Се препорачува да излегувате само за набавка на храна, поради здравствени причини, кратка прошетка или работа (но само доколку не можете да работите од дома), но обидете се да не го напуштате домот без некоја поголема потреба.
- Доколку треба да излезете надвор (прошетка, здравствен преглед, работа), носете маска и ракавици.
- Доколку сте надвор од вашиот дом, постојано одржувајте растојание од 2 метри со други лица.
- Избегнувајте да ги допирате очите, носот, устата и обрнете особено внимание на личната хигиена.
- Мијте ги рацете веднаш штом ќе дојдете дома.
- Одржувајте редовна хигиена во домот.
- Се препорачува здрава исхрана, користење повеќе зеленчук и овошје.
- Доколку имате прашања или се соочувате со проблеми во текот на бременоста, контактирајте го телефонски вашиот матичен гинеколог и следете ги упатствата и препораките што ќе ви бидат дадени.
- Ако имате потреба од редовен преглед или треба да ви се направи скрининг анализа, во согласност со периодот на бременоста во кој се наоѓате, јавете се кај вашиот матичен гинеколог и договорете термин.
- Грижата за вашето здравје во текот на бременоста е најважна и нередовното одење на контролни прегледи може да ви наштети вам и на фетусот.
- Доколку ви се појават симптоми кои се поврзани со корона-вирусот (висока температура, сува кашлица, отежнато дишење, омалаксаност), веднаш јавете му се на вашиот матичен лекар и матичен гинеколог. Лекарот ќе направи проценка за потребата од тестирање и како понатаму ќе биде преземена лекарската грижа.

5.

МЕТОДОЛОГИЈА

При подготовка на анализата се користеше квантитативен метод, односно телефонска анкета, која беше спроведена на 195 Ромки кои живеат на територијата на Град Скопје. Телефонската анкета ја спроведоа членките на Групата за застапување при вработување формирана во рамки на проектот „Ромките застапуваат за еднакви можности при вработување“, и жени членки на Иницијативата на жени од Шуто Оризари, на почетокот на месец април. Дополнително, дел од наодите се извлечени од секојдневните контакти и консултации кои Групата за застапување ги има со заедницата на терен или користејќи ја платформата за поддршка на Ромки која функционира од април на социјалната мрежа Фејсбук. Целта на анализата е да даде увид во потребите, проблемите и предизвиците со кои се соочуваат Ромките во врска со новонастанатата состојба, светската пандемија ковид-19. Со тоа, крајната цел на анализата е да даде заклучоци и препораки со кои ќе се застапува пред националните институции за полесно справување со кризата на терен и за поддршка на целната група.

6.

АНКЕТЕНТ ПРАШАЛНИК

- Колку години имате?
- Какво формално образование имате?
- Дали некаде работите?
- Ако работите, дали по прогласувањето на кризата имавте некои проблеми на работа и/или со работодавецот?
- Ако заработувате занимавајќи се со неформална работа, дали кризата влијае некако врз работата и како?
- Дали сте пријавена како невработено лице во Агенцијата за вработување на РСМ?
- Како кризата и воведените мерки за претпазливост од ширење на вирусот се одразува во вашето секојдневје? Што ви создава најмногу тешкотии? Со какви проблеми се соочувате во моментов како последица од кризата и воведените мерки?
- Како би можеле ние, или државните институции, да ви помогнат?
- Од што имате најголема потреба во моментов? Што поконкретно?
- Дали ви недостигаат информации од одредена област? Знаете ли каде да се обратите? Каква поддршка и информации ви се потребни?
- Дали го посетивте вашиот матичен гинеколог последниов месец? Доколку не, кои се причините?
- Дали сте бремена?
- Доколку сте бремена, бидејќи сега е криза со ковид-19, дали имате тешкотии околу грижата во бременоста? Кои се тие?
- Дали во последниот месец добивте или ви беше направено:
  - ▶ Бесплатна фолна киселина
  - ▶ Ехо-преглед Мануелен преглед ПАП
  - ▶ Микробиолошки брис Приска
  - ▶ Крвна слика Лабораториски услуги
- Дали ви беше наплатено за добиените услуги? Доколку да, колку?
- Дали ве посети патронажна сестра? Доколку да, што ве информираше?
- Дали како бремена или жена во репродуктивен период имате потреба од дополнителна помош? Што конкретно? (гинеколошки преглед, хигиенски производи, влошки, пелени, витамини, влажни марамчиња, дезинфекциски средства, маски, ракавици и др.)

7.

НАОДИ И АНАЛИЗА

7.1. ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛНАТА СОСТОЈБА НА РОМКИТЕ

Податоците од анализата првенствено ја потврдија состојбата со висока невработеност меѓу Ромките – 67 % од анкетираниите одговориле дека никаде не работат. Од друга страна, дури 68 % од анкетираниите невработени Ромки не се пријавени во АВРСМ. Ако се има предвид дека невработените лица, согласно Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност, се стекнуваат со право на паричен надоместок и остваруваат право на здравствена заштита, голем процент од Ромките се надвор од ова системско решение и оставени се без никаков приход за задоволување на егзистенцијалните потреби.

Според добиените податоци, дури 77 % од анкетираниите се без или со основно образование и немаат никаков пристап до извори за приход. Овие се лица од социјален ризик без никакви изгледи за вклучување на пазарот на труд поради нивните образовни квалификации. Дури и користењето на активните мерки за вработување е најчесто невозможно поради критериумите за влез кои треба да ги исполнат.

Запрашани за предизвиците во врска со работењето во периодот на криза, 74 % од одговорите се во врска со недостигот на финансиски средства поради прекин на неформалната или хонорарната работа. Иако во моментот е воведена мерка од Владата на РСМ за лицата кои биле дел од неформалната економија, информациите од терен укажуваат на голема неинформираност во врска со процедурите за користење на мерката и недоволна асистенција од институциите при остварување на ова право. Станува збор за целна група со низок степен на образование и низок социјален статус, на која не ѝ се доволни упатствата и информациите достапни на традиционалните и социјалните медиуми.

Во однос на предизвиците во секојдневното живеење, повторно најголем дел од одговорите се во врска со финансиската криза во семејството и немањето на основни средства за живот, или 66 % од дадените одговори. Стравот од инфекција со ковид-19 и психолошките тешкотии во врска со оваа состојба на постојана грижа и принудна затвореност во домот, е прису-

АНАЛИЗА

НА СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА
И СОСТОЈБАТА ПОВРЗАНА
СО РЕПРОДУКТИВНОТО
ЗДРАВЈЕ КАЈ РОМКИТЕ
ЗА ВРЕМЕ НА КОВИД-19

тен кај 18 % од дадените одговори. Дел од Ромките изјавија и дека е голем предизвик да им се даде поддршка на децата од училишна возраст при следење на онлајн наставата. Голем дел од нив не знаат да користат компјутери или воопшто ги немаат во своите домови. На овој начин, учениците се надвор од образовниот систем како последица на кризната состојба со ковид-19.

Во однос на можните начини да ѝ се помогне на оваа целна група, 41 % од дадените одговори се однесуваат на доделување на хуманитарни пакети со основни прехранбени и хигиенски производи. Во одговор на прашање пратено од Групата за застапување до Центарот за социјална работа, добиена е информација дека Центарот за социјални работи на Град Скопје нема доделено вакви пакети на лица кои се социјално ранливи од прогласувањето на вонредната состојба и дека Центарот не води евиденција за доделени пакети од трети страни по основ на припадност на заедница. Прашањето беше поставено во насока на координација и информираност за доделената хуманитарна помош од домашни и меѓународни организации кои изминатиов период се активни на терен.

Како втор начин на помош е наведена финансиската помош на социјално ранливи групи со 28 % од одговорите, што веќе е опфатено со мерките донесени за време на вонредната состојба, но за жал, тие не се користат доволно поради неинформираност за процедурите или неспособност за самостојна подготовка на документацијата.

Дел од анкетираниите жени (8 %) се отворени за поддршка при вработување, но поради нискиот степен на образование, не се конкурентни на пазарот на труд. Токму поради тоа, бараат во вонредната состојба Владата да обезбеди поддршка за нивно ангажирање за потребите на јавните установи во периодот додека трае кризната состојба.

Во однос, пак, на видот на продукти или други потреби во периодот на вонредна состојба, 45 % имаат потреба од хигиенски производи, додека 32 % имаат потреба од прехранбени производи. Десет проценти (10 %) од анкетираниите Ромки имаат најголема потреба од производи за нега и прехрана на бебиња. Потребните лекови и витамински додатоци се јавуваат исто така на листата на основни потреби во овој период.

Во однос на информираноста, Ромките одговорија дека генерално се информирани, иако забележуваат и неусогласеност на изворите на информации, што доведува до збунетост за одредени сознанија. Најголемиот дел, или 27 % од дадените одговори, имаат потреба од информации за социјалната заштита и користење на нововведените мерки за поддршка. Пристапот до здравствените услуги им е исто така ограничен и 14 % од дадените одговори се во врска со потребата од информации за здравствениот систем и користење на неговите услуги. Единаесет проценти (11 %) од одговорите бараат информации за заштита од ковид-19.

7.2. РЕПРОДУКТИВНОТО ЗДРАВЈЕ КАЈ РОМКИТЕ

Во однос на прашањето дали жените го имаат посетено својот матичен гинеколог во последниот месец 14,4 % од испитаничките одговориле позитивно, додека останатите 85,6 % одговориле негативно.

Како причина поради која не посетиле матичен гинеколог во последниот месец 25,1 % одговориле бидејќи немаат потреба, 12,8 % бидејќи чувствуваат страв од корона-вирусот, да не се заразат. Понатаму, 11,2 % од испитаничките имаат одговорено дека ретко одат или дека веќе подолг временски период не одат на гинеколог (10, 15 години) поради сопствена одлука и неодговорност или дека одат само кога се бремени. Вкупно 9,2 % од испитаничките имаат одговорено дека не одат поради финансиската состојба во која се наоѓаат, односно поради незаконската наплата која стана пракса кај матичните гинеколози. Дополнително, 3,6 % од испитаничките кажале дека немаат посетено гинеколог поради тоа што нема гинеколог во Општина Шуто Оризари откако си замина д-р Вјолце Мбјара во јануари оваа година, и не ја замениле докторката со друг матичен гинеколог, а новата ординација на докторката им е непристапна затоа што би требало да сменат два автобуса во еден правец за да продолжат да се прегледуваат кај неа. 1,5 % имаат изјавено дека при секој обид за закажување во последниот месец, матичниот гинеколог ги одбива велејќи им дека нема слободен термин поради

намалениот капацитет на работа со оглед на пандемирската состојба со ковид-19, што претставува проблем и тешкотија во грижата за репродуктивното здравје.

Процентот на непосетување на гинеколог, а во ситуација кога станува збор за жени во репродуктивен период, е особено загрижувачки податок. Разгледувајќи ги причините поради кои жените не посетиле гинеколог, загрижува и фактот што голем дел од жените посетуваат гинеколог само кога се бремени или воопшто не го посетуваат подолг временски период, мислејќи дека нема потреба. Ова само ја потврдува суштинската потреба од зголемување на разбирањето и потребата од грижа за репродуктивното здравје, особено затоа што грижата за репродуктивното здравје не е значајна само во текот на бременоста. Заминувањето на матичниот гинеколог од Општина Шуто Оризари исто така претставува проблем со кој се соочуваат Ромките, бидејќи им е отежнат пристапот до матичен гинеколог, а со тоа и грижата за сопственото репродуктивно здравје. Освен тоа, согласно мерките за заштита и превенција од корона-вирусот, пристапот до матичен гинеколог кај жените од оваа општина е отежнат бидејќи мора да одат до друга општина, со што се изложени на поголем ризик од зараза од вирусот. Можноста за зараза е дополнително зголемена поради социо-економската состојба во која се наоѓа ромската популација, нама-

АНАЛИЗА

НА СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА
И СОСТОЈБАТА ПОВРЗАНА
СО РЕПРОДУКТИВНОТО
ЗДРАВЈЕ КАЈ РОМКИТЕ
ЗА ВРЕМЕ НА КОВИД-19

лените финансии и неможноста да купат заштитни средства. Можеме да увидиме дека состојбата со корона-вирусот дополнително ја влошува состојба со репродуктивното здравје на Ромите, особено оние од Шуто Оризари.

Од 195 испитанички 13,8 % се бремени, односно 27 жени. Од бремените жени, 1 % не биле на прегледи поради страв да не се заразат од вирусот и поради отежнатост да закажат преглед, а останатите биле. Од испитаничките кои не се бремени само 1,7 % од жените го посетиле својот матичен гинеколог последниот месец, што го потврдува фактот дека голем број од жените одат на прегледи кај гинеколог само кога се бремени, сметајќи дека немаат потреба кога не се бремени.

На прашањето дали имаат тешкотии околу грижата во бременоста поради кризата одговорија 62,9 % од бремените жени. Од нив, 29,4 % потврдиле дека имаат тешкотии, а 70,6 % дека немаат. Вкупно 48 % од бремените жени изјавиле дека се плашат од инфекција со ковид-19, но и од породувањето воопшто. Една од бремените жени рекла дека сака да абортира, но нема финансиски средства за да го оствари правото на прекинување на бременоста, додека

4 жени изјавиле дека имаат финансиски тешкотии како резултат на незаконската наплата, што дополнително го отежнува пристапот до услуги за репродуктивно здравје. 1,5 % од жените не го посетиле матичниот гинеколог последниот месец поради неможноста да закажат термин за преглед.

Радува фактот што најголем број од жените немаат тешкотии во остварување на прегледите, но сепак, проблемот со незаконската наплата е сè уште еден од проблемите за грижа за репродуктивното здравје. Исто така, кај голем број жени е присутно чувството на страв. Но во услови на вонредна и пандемска состојба тоа е очекувано, па ги советуваме бремените жени и жените во репродуктивен период да ги почитуваат и применуваат препораките и советите дадени во оваа анализа, како и да ги користат броевите на кои можат да добијат психолошка помош.

На 50 % од жените кои биле на преглед им било наплатено, додека на 32,1 % од жените не им било наплатено. 17,8 % од жените не споделиле дали им било наплатено за преглед. Од жените кои биле на преглед и на кои им било наплатено ги добивме следните податоци:

ПРЕГЛЕД	НАПЛАТЕНО
Ехо-преглед [од 200 до 600 денари]	14 жени
Лабораториски услуги [од 300 до 650 денари]	3 жени
Урино култура [од 250 до 350 денари]	3 жени
Микробиолошки брис [од 60 до 300 денари]	3 жени
Крвна слика [од 200 до 500 денари]	4 жени

Исто така, важно е да се напомене дека ниту една бремена жена нема кажано дека добила бесплатна фолна киселина, што следува за секоја бремена жена согласно Програмата за активна здравствена заштита на мајки и деца за 2020 година, и се потврдува проблемот на нејзина дистрибуција.

Во врска со прашањето 15 – дали ве посети патронажна сестра, само 5 жени имаа одговорено дека ги посетила, и тоа станува збор за породени жени со мали бебиња,

додека ниту една од бремените жени не била посетена, со што се потврдуваат податоците дека патронажните сестри не ги посетуваат бремените жени. Посетените жени добиле информации и совети за грижа и нега на бебето, за начинот на доење и како да се преврзе папокот на бебето.

На прашањето дали како бремена или жена во репродуктивен период имате потреба од дополнителна помош и од каква, ги добивме следните податоци:

Средства за дезинфекција	80
Маски	69
Влажни марамчиња	66
Ракавици	64
Хигиенски пакети и храна	58
Влошки	51
Пелени	37
Сапуни	21
Шампони	20
Средства за миење садови и алишта	15
Гинеколошки преглед	12
Витамини/лекови	7
Млеко	4
Ништо не ми треба/Не знам	3
Дерматолошки преглед	1

Можеме да заклучиме дека на жените им недостигаат основни хигиенски средства и средства за заштита од вирусот, кои се најбарани, што говори за тоа дека жените не можат самостојно да обезбедат средства со кои би се заштитиле од вирусот, а што можеме да го препишеме на социо-економската состојба во која се

наоѓаат и на недостигот на финансиски средства. Можеме да согледаме дека 12 жени имаат потреба од гинеколошки преглед, а не можат да го остварат. Освен тоа, загрижувачка е повторно наведената потреба од храна, што значи дека во овој период е доведена во прашање егзистенцијата на Ромките.

8.

ПРЕПОРАКИ

8.1. УНАПРЕДУВАЊЕ НА СОЦИО-ЕКОНОМСКАТА СОСТОЈБА

1. Да се пристапи кон регистрација на што поголем број невработени Ромки во евиденцијата на АВРСМ заради овозможување пристап до активните мерки за вработување, како и интервентните мерки донесени во вонредната состојба поради пандемија со ковид-19.
2. Да се отворат пунктови за регистрација на невработените во населбите во кои живее ромско население и да се одблокираат забраните, или да се вратат во евиденција избришаните по основ на задоцнето пријавување или одбиен работен ангажман, заради брз влез на овие лица во системот на социјална заштита.
3. Да се обезбеди привремено ангажирање на невработените Ромки кои немаат или имаат само основно образование во државни институции за времетраење на вонредната состојба, во насока на засилено одржување на хигиената во институциите, но и на јавните површини, како и за друг вид ангажман, ако има потреба.
4. Да се ангажираат теренски тимови од институциите и/или невладините организации во населбите во кои живеат Роми заради давање помош при поднесување документи за користење на финансиската поддршка воведена со мерките на Владата за време на вонредна состојба.
5. Засилена промоција на достапната психолошка поддршка во време на вонредна состојба.
6. Да им се доделат хуманитарни пакети на социјално ранливите групи граѓани водејќи евиденција за примателите и за самата содржина на пакетите. Истовремено, да се координираат и евидентираат веќе спроведените хуманитарни акции за доделување вакви пакети заради правична застапеност на оние граѓани кои имаат потреба од нив.
7. Да се информираат Ромите за воведените мерки за финансиска поддршка и социјална заштита, како и за препораките за заштита од ковид-19 преку теренски тимови и/или телефонски јавувања, при што ќе се остави простор за дообјаснување на процедурите.

8.2. УНАПРЕДУВАЊЕ НА РЕПРОДУКТИВНОТО ЗДРАВЈЕ И ПРАВА

1. Министерството за здравство да преземе итни и трајни мерки за обезбедување на гинеколошки услуги од матичен гинеколог во Општина Шуто Оризари.
2. Да се преземат системски мерки за надминување на проблемот со незаконската наплата.
3. Да се преземат акции за информирање и едуцирање на жените за репродуктивното здравје и важноста на грижата за репродуктивното здравје не само во состојба на бременост, со посебно внимание на потребите на Ромките без образование.
4. Да се информираат бремените жени за можноста за психолошка поддршка поради стравот што го чувствуваат.
5. Министерството за здравство да најде механизми за успешно спроведување на Програмата за активна здравствена заштита на мајки и деца.
6. Да се обезбеди посета на бремените жени од страна на патронажна сестра, преку зголемување на бројот на патронажни сестри, односно вработување на нови патронажни сестри и задржување на нововработените патронажни сестри вработени во 2019 година.
7. Да се обезбедат бесплатни здравствени услуги за Ромките без лична документација, особено за следење на бременоста на жените до нивното породување.
8. Да им се споделат на Ромките контакти од матичните гинеколози во согласност со препораката за првично телефонско јавување заради закажување преглед како превенција од ковид-19. Во согласност со ова, да се сподели телефонски број на кој можат да се обратат во случај да имаат тешкотии со стапување во контакт со матичните гинеколози.

www.hera.org.mk